Lidköpings kommun

Oljeskyddsplan

LIDKÖPINGS KOMMUN

2026-01-08

Dokumentinformation

Fastställt av:	Kommunstyrelsen
Fastställt, datum:	2026-03-11
Dokumentsansvarig:	Chef sektor samhälle
Ansvarig för revidering:	Chef sektor samhälle
Gäller för:	Lidköpings kommun

Innehållsförteckning

Dokumentinformation 2
Innehållsförteckning 3
1. Inledning 5
2. Ansvar och ersättningar 6
2.1 Räddningstjänst 6
2.2 Sanering 6
2.3 Ersättningsformer 7
3. Sjötrafik på Vänern 9
4. Riskanalys 10
4.1 Dimensionerande scenario 10
4.2 Vattenintag för kommunal vattenförsörjning 10
4.3 Skyddsvärda områden 11
5 Handlingsplan Lidköpings kommun 12
5.1 Allmänt 12
5.2 Ansvar och uppgifter 12
5.3 Ledningsorganisation 13
5.4 Informationstjänst 14
5.5 Dokumentation 14
5.6 Omlastningsstationer och mellanlagringsplatser 14
5.7 Logistik 15
5.8 Hamnar 15
5.9 Underhållstjänst 16
5.10 Slutligt omhändertagande 17
6 Handlingsplan räddningstjänst 18
6.1 Uppgift 18
6.2 Ledning och samverkan 18
6.3 Resurser räddningstjänst 19
7 Beskrivning av oljeolycka och efterföljande åtgärder 20
7.1 Förberedelser 20
7.2 Räddningstjänstfas 20
7.3 Räddningstjänstansvar vid oljepåslag i hamnområden 21
7.4 Grovsanering 23

7.5 Finsanering 24
7.6 Avslutning av insatsen 25
8 Deltagande aktörer 26
8.1 Myndigheten för civilt försvar (MCF) 26
8.2 Kustbevakningen 26
8.3 Länsstyrelsen 26
8.4 Polismyndigheten 26
8.5 Vänerhamn AB 27
8.6 Försvarsmakten 27
8.7 International Tanker Owners Pollution Federation (ITOPF) 27
8.8 Internationella oljeskadefonden (IOPC) 27
8.9 Katastrofhjälp – fåglar och vilt (KFV) 27
8.10 Miljöexperter 27
8.11 Naturvårdsverket 28
8.12 Saneringsbolag 28
8.13 Sjöfartsverket 28
8.14 Sjöräddningssällskapet (SSRS) 28
8.15 Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska institut (SMHI) 28
8.16 Transportstyrelsen 28
9 Analysstöd och tekniksystem 29
9.1 Digital miljöatlas 29
9.2 Seatrack web 29
9.3 Flygplan för sjöövervakning 29
9.4 Oljeskyddspärm 29
9.5 SafeSeanet 30
9.6 RIB – Beslut för räddningstjänst 30
9.7 Satellit och flygbilder 30
9.8 Kustradionätet 30
9.9 Tekniksystem 30
Referenser 31

1. Inledning

Kommuner som har kustremsor mot statligt vatten (kustfarvatten, Vänern, Vättern och Mälaren) ska upprätta en oljeskyddsplan för hantering av oljepåslag mot land. Lidköpings kommun är en kommun som berörs av kravet.

Omhändertagande av ett oljepåslag sönderfaller ansvarsmässigt i två delar; räddningstjänstskedet (för vilket Räddningstjänsten Skaraborg har ansvaret) och saneringsskedet (för vilket kommunen har ansvaret). Oljeskyddsplanen beskriver båda skeendena; räddningstjänstdelen översiktligt och saneringsskedet mera ingående.

2. Ansvar och ersättningar

2.1 Räddningstjänst

Räddningsinsats är enligt lagen (SFS 2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) samhällets akuta insatser för att rädda liv och begränsa skador på egendom och miljö. Räddningsinsats kan vara statlig eller kommunal beroende på ansvar:

- På statligt vatten (till exempel Vänern) ansvarar Kustbevakningen vid oljeutsläpp.
- I övriga sjöar, vattendrag och hamnar ansvarar kommunen.

Miljöräddningstjänst genomförs vid olyckor eller överhängande risk för oljeutsläpp som hotar miljön. Insatsen ska pågå tills risken är undanröjd eller skadan inte längre kan förvärras. Räddningsledaren avgör när insatsen avslutas.

Exempel på åtgärder:

- Stoppa flöde och begränsa spridning.
- Ta upp olja från vatten.
- Hindra att olja når land eller orsakar akuta skador.
- Fixera olja på land för att förhindra vidare spridning.
- Skydda särskilt värdefulla områden.

Kostnader för statliga och kommunala insatser ersätts enligt särskilda regler (se avsnitt 2.3).

2.2 Sanering

Sanering innebär de åtgärder som utförs för att rengöra stränder och anläggningar som blivit förorenade med olja, samt andra åtgärder för att begränsa oljeskador, som inte räknas som räddningstjänst. I begreppet sanering ingår åtgärder som bortforsling och omhändertagande av upptagen olja.

Med sanering avses följande (enligt handbok i kommunalt oljeskydd):

- Avlägsna olja som nått land och som kontaminerar strandpartier
- Avlägsna och bortforsla olja som ”förankrats” eller ”fixerats” vid stranden
- Bortforsling och omhändertagande av oljeförorenat avfall och upptagen olja

- Rengöring av stränder och anläggningar
- Återställa skadade strandområden eller anläggningar i acceptabelt skick

Ansvaret för sanering är författningsmässigt oreglerat, men anses i praktiken ligga på den drabbade kommunen. Ersättning för kommunala oljesaneringsinsatser är särskilt reglerat. Se vidare avsnitt 2.3.

2.3 Ersättningsformer

2.3.1 Medverkan i statlig räddningstjänst

Om en kommun medverkar i statlig räddningstjänst har kommunen rätt till skälig ersättning (LSO 2003:778, 7 kap 1§).

2.3.2 Ersättning till kommunal räddningstjänst

Om utflöde av olja eller andra skadliga ämnen i statligt vatten även föranleder insatser från kommunal räddningstjänst har kommunen (räddningstjänstförbundet) rätt till ersättning för den del av räddningstjänstkostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp (LSO 2003:778, 7 kap, §2).

2.3.3 Ersättning till kommun för sanering

Om en kommun har kostnader för sanering med anledning av utflöde i statligt vatten har kommunen rätt till ersättning som överstiger ett av regeringen fastställt belopp (LSO 2003:778, kap 7 2§).

2.3.4 Ersättning i andra fall

Om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst har medfört betydande kostnader har kommunen rätt till ersättning från staten för den delen av kostnaderna överstiger en självrisk (LSO 2003:778, 7 kap 3§).

Lagen om skydd mot olyckor reglerar även ersättning till enskilda som medverkat i räddningsinsatser och enskild materiel som tagits i anspråk.

2.3.5 Belopp

Ersättning enligt LSO 2003:77, 7 kap 2 utgår för den del av kostnaden som överstiger prisbasbeloppet enligt 2 kap 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken för det år då kostnaden uppstod.

Självrisken enligt LSO 2003:778 7 kap § 3 utgörs av ett belopp som motsvarar 0,02 procent av det sammanlagda skatteunderlaget som står till kommunens förfogande året före det år då kostnaderna uppkommit.

2.3.6 Konteringsanvisning

Kommunledningskontorets ekonomiavdelning i Lidköping skapar ett särskilt konto för att hantera fakturor och utgifter vid en oljeskada i statligt vatten, vilket hjälper till vid återbetalning från staten.

2.3.7 Närmare råd och anvisningar

Närmare råd och anvisningar när det gäller ersättning till kommuner återfinns i Myndigheten för civilt försvars författningssamling SRVFS 2004:11.

2.3.8 Upphandling

Även vid en extra ordinär händelse gäller Lag (2007:1091) om offentlig upphandling för kommuner och räddningstjänst. Utrymme finns dock för undantag och genomförande av *direktupphandling.* Direktupphandling får endast tillgripas om upphandlingens värde är lågt eller om det finns synnerliga skäl.

3. Sjötrafik på Vänern

På Vänern förekommer alltjämt en omfattande yrkessjöfart (ca 2700 lastfartyg per år med en lastkapacitet om ca 4 000 ton vardera) där ett antal hamnar hanterar olika former av gods. Uppskattningsvis omfattas Vänern av ca 2 miljoner ton sjögods årligen. För Lidköpings del är det främst östra hamnen i Lidköping som trafikeras. I huvudsak transporteras inte petroleumprodukter, men det kan inte uteslutas att sådan trafik kan förekomma till såväl Lidköpings hamn som till Såtenäs hamn. I ett läge med höjd beredskap kan antalet transporter med flygbränsle via Vänern till Såtenäs komma att öka. Andra former av kemiska produkter kan också transporteras. I farvattnen utanför Lidköpings kommuns område sker yrkessjöfart till andra hamnar i Vänern som Otterbäcken, Kristinehamn, Karlstad med flera.

Oljetransporter som går in i Vänern ska vara försedda med dubbla bottnar, vilket minskar risken för utsläpp vid exempelvis en grundstötning. I huvudsak går oljetransporterna till Karlstad.

Utöver utsläpp från oljetankfartyg kan utsläpp av dieselbrännolja ske från alla handelsfartyg som trafikerar Vänern. Utsläpp av bunkerolja kan medföra saneringsarbete om oljan når land. Varje fartyg bedöms innehålla ca 200 ton bränsle (bunkerolja).

Konsekvenserna av oljeutsläpp till sjöss är många; naturmiljön med tillhörande växt- och djurliv skadas, stränderna förorenas och bottnarna förstörs.

4. Riskanalys

Konsekvenserna av ett oljeutsläpp i Vänern är många; naturmiljön med sitt växt-och djurliv skadas, stränder förorenas och sjöbottnar påverkas negativt. Oljeutsläpp kan också få stora socioekonomiska konsekvenser med effekter på flera funktioner eller näringar, till exempel dricksvattenförsörjning respektive turism. Kommunen har en viktig roll vid ett oljeutsläpp.

4.1 Dimensionerande scenario

4.3.1 Mindre grundstötning

En grundstötning sker vid Lindö NV Läckö fyr. Grundstötningen resulterar i ett utsläpp om 200 ton bunkerolja, som bedöms nå land inom 3 – 4 timmar.

4.3.2 Totalförlisning av oljetanker

En totalförlisning av oljetanker genom grundstötning eller kollision medför ett utsläpp av ca 3 400 ton olja typ medium oil (100-1000cSt). Utsläppet kan komma att ske momentant eller läcka ut under en längre tid. Förlisningen antas i detta fall ske i farleden vid Stånguddens fyr med ett momentant utsläpp av ca 1 000 ton. Kustbevakningen bedöms kunna påbörja inlänsning av det läckande fartyget tidigast inom 4–6 timmar. Beroende på vindförhållanden bedöms oljan nå land inom ca 8–10 timmar.

4.2 Vattenintag för kommunal vattenförsörjning

Inom Lidköpings kommun finns två vattenintag för kommunal vattenförsörjning; i Kinneviken samt utanför Läckö.

Vid utsläpp av olja som bedöms kunna påverka vattenintagen ska omedelbart Lidköping Miljö- och teknik AB (LIMTAB) underrättas så att dessa vid behov kan stängas.

4.3 Skyddsvärda områden

Översikt över olika områden som utpekas som skyddsvärda ur olika aspekter (Utsnitt ur Digital Miljöatlas)

I Sverige råder generell lotsplikt på så kallat inre vatten. Transportstyrelsen är den myndighet som skriver regler i detalj om var och för vilka fartyg denna lotsplikt gäller. Reglerna finns i Transportstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (TSFS 2022:94) om lotsning.

Vissa undantag från lotsplikt har skett, bland annat för Lurö skärgård vilket påverkar riskbilden för oljeutsläpp.

5 Handlingsplan Lidköpings kommun

5.1 Allmänt

Sammanställt material för oljeskydd i Lidköpings kommun finns upprättat i tre exemplar som förvaras hos Sektor service, Sektor samhälle samt Säkerhetsenheten. Därutöver ska två exemplar tillställas räddningstjänstförbundet; ett vid ledningscentralen och ett vid brandstationen i Lidköping.

Vidare ska ett exemplar av Myndigheten för civilt försvars Oljeskyddspärm finnas tillgänglig hos ovan nämnda aktörer. Planen kan laddas ner från Myndigheten för civilt försvars hemsida.

Det är i inledningsfasen svårt att angränsa vad som är räddningstjänstinsats och vad som är kommunens saneringsarbete. Detta medför att såväl räddningstjänstens initiala arbete och kommunens arbete bör samordnas och samverka med varandra. Båda organisationerna måste ha samma lägesbild att arbeta efter och som kommuniceras. I denna fas har både räddningstjänsten och kommunens behov av SMHI:s simuleringsverktyg Seatrac Vänern. Båda organisationerna måste planera efter samma antagande och bearbetning av fakta.

5.2 Ansvar och uppgifter

Lidköpings kommun svarar enligt gällande praxis för saneringsarbetet efter avslutad räddningsinsats.

Fem beredskapsnivåer används för att anpassa Lidköpings kommunkoncerns hantering av samhällsstörningar och extraordinära händelser ända till högsta beredskap och aktivering av kommunens krigsorganisation. Här redogörs för de fem beredskapsnivåerna och var i organisationen ansvaret ligger:

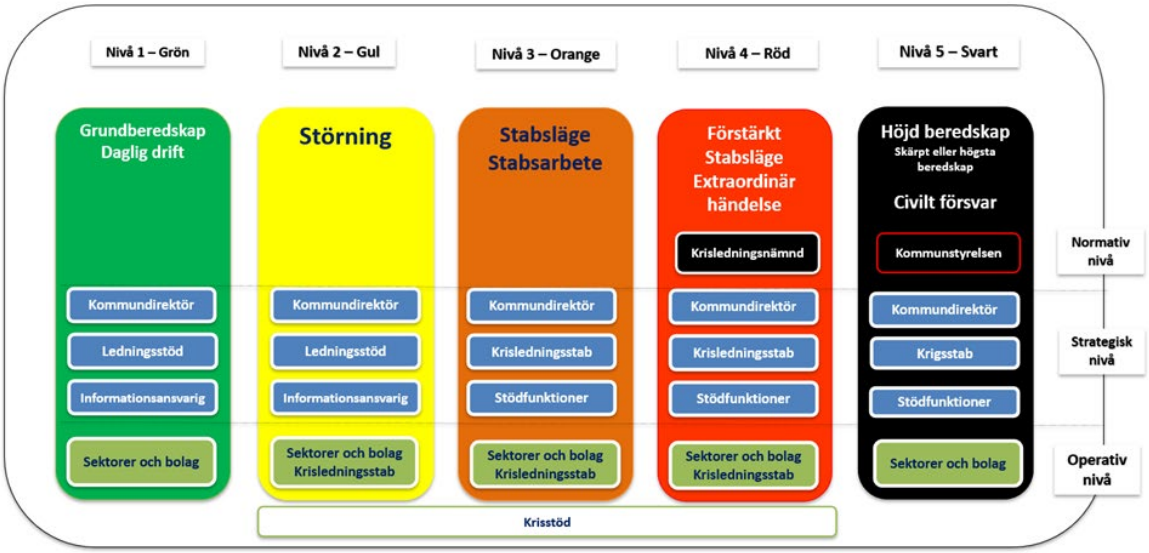

Ett saneringsarbetes omfattning styr vilken av de nivåerna 1 - 4 ovan som aktiveras. För närmare information se Plan för hantering av samhällsstörningar och extraordinära händelser antagen av kommunfullmäktige 2025-04-28.

Sektor Service ansvarar för saneringen av oljan och utser saneringsledare. Saneringsledare ska ha genomgått Myndigheten för civilt försvars saneringsledarutbildning eller på annat sätt ha tillgodosett sig erforderlig kunskap. Om ingen av dessa finns tillgängliga ansvarar kommundirektören för att saneringsledare utses. Saneringsledaren leder det operativa saneringsarbetet. Saneringsledare ansvarar för att kontakt tas med miljörestvärdesledare (larmas via SOS-alarm). Förteckning över tillgängliga saneringsledare förvaras hos Sektor service med kopia hos Säkerhetsenheten.

Sektor Samhälle ansvarar för expertkompetens gällande miljöpåverkan. De biträder vidare med bedömning av när saneringsarbetet ska avslutas, det vill säga när det oljedrabbade området är tillräckligt rent. Beslut bör ske i samråd med bland annat miljörestvärdesledare, länsstyrelsen och andra myndigheter.

5.3 Ledningsorganisation

Krisledningsorganisationen består av krisledningsnämnden, krisledningsgruppen och krisinformationsfunktionen. Syftet med krisledningsorganisationen är att effektivisera ledningsprocessen och stödja kommunkoncernen så denna, så långt möjligt, kan bedriva sin verksamhet med minimerat antal avbrott och störningar.

Krisledningsorganisationen och dess arbete finns närmare beskrivet i dokumentet: ”Plan för hantering av samhällsstörningar och extraordinära händelser antagen av kommunfullmäktige 2025-04-28.”

Krisledningsorganisationen larmas vid oljepåslag av räddningstjänsten via den larmlista som räddningstjänsten har erhållit av kommunen. Om kommunen på annat sätt erhållit kännedom om utsläppet kan krisledningsorganisationen träda i kraft genom beslut av kommundirektören eller dennes ersättare.

5.4 Informationstjänst

Informationstjänsten sköts av kommunens informationsorganisation. Arbetet leds av kommunikationschefen och hanterar delarna; informationsinhämtning, bearbetning, analys och produktion.

5.5 Dokumentation

Alla involverade i saneringsarbetet ansvarar för att dokumentera sitt arbete.

Kommunens informationsfunktion svarar för att sammanställa dokumentationen och arbeta fram en lägesbild.

Eventuella avtal med frivilliga ska upprättas och dokumenteras.

Ekonomienheten ansvarar för hur den ekonomiska dokumentationen ska gå till och för att kostnader bokförs på ett sätt som är lättöverskådligt och enkelt att redovisa till andra myndigheter vid begäran om ersättning.

5.6 Omlastningsstationer och mellanlagringsplatser

Oljeförorenad jord kan mellanlagras och omlastas för vidare transport till behörig behandlingsanläggning vid:

- Kartåsens avfallsanläggning.

Tillfällig lagring av avfall heter numera ”*lagring som en del av att samla in avfall*” För detta krävs ingen anmälan eller tillstånd utan avser kortare tider exempelvis över natten.

Mellanlagring har tagits bort som begrepp då det inte finns med i EU:s avfallslagstiftning. Det har ersatts av ett nytt begrepp *lagring i avvaktan på återvinning eller bortskaffande*. Det gäller för verksamheter som bedriver vissa typer av återvinning eller bortskaffande. Det gäller också i anslutning till den verksamheten som lagrar farligt avfall över 50 ton.
Tillståndsprocessen enligt denna förordning tar lång tid och är behovet akut

krävs flexibla lösningar i samverkan mellan räddningstjänst, kommunens miljö- och hälsoskydd, Länsstyrelsen och andra berörda aktörer. Vid större saneringsuppdrag behövs ibland tillfälliga lagringsytor. Det bästa är om lagringsytorna finns i nära anslutning till saneringsområdet, eller där olja/kontaminerat material lossas från fartyg. Platserna ska ha en geografisk placering, topografisk utformning och teknisk lösning som innebär minsta risk för miljöskada. Oljeavfall kan samlas i tunnor, säckar eller containrar. Underlaget ska skyddas med till exempel markduk för att undvika sekundärkontaminering. Det förorenade avfallet ska så snart som möjligt transporteras till en anläggning som kan ta emot avfallet för destruktion.

5.7 Logistik

I enlighet med miljöbalkens krav ska omhändertaget oljeavfall tas om hand vid ett oljepåslag och transporteras från insamlingsplatsen till ett mellanlager eller till någon behandlingsanläggning. För transport av avfall inklusive farligt avfall krävs tillstånd enligt kap 5 avfallsförordningen (SFS 2020:614). Den som lämnar över farligt avfall är skyldig att tillse att transportören har tillstånd till sådan transport.

Avfallsöverlämnaren ska vidare kontrollera att mottagaren har de tillstånd som krävs för att hantera avfallet.

Länsstyrelsen förfogar över aktuell uppdaterad förteckning över företag som har tillstånd till transport av avfall och farligt avfall.

5.8 Hamnar

Hamnar är en resurs för upptagning och omlastning av förorenat material. Tillgängligheten till hamn och kvalitén på infrastrukturen är då en avgörande faktor för om lastbilar ska ha möjlighet att hämta materialet för transport vidare till mellanlagringstation.

Aktuell förteckning över hamnar, kajplatser och landningsplatser inom Lidköpings kommuns geografiska område inklusive hamnens ägare ska finnas hos Sektor service. Samverkan i fråga om hamnar bör ske med Vänerhamn AB.

Det är vanligen önskvärt att kunna spärra av hamnar som riskerar att påverkas av oljebältet för att undvika att oljan tränger in och förorenar hamnområdet.

För att upprätta plan för omlastning är det nödvändigt med samverkan med berörd hamnägare (motsv.).

Krisorganisationen bör hantera vilka övriga Vänerhamnar som skulle kunna nyttjas som alternativ hamn (nödhamn) om inte hamnar i Lidköpings kommun kan nyttjas av olika skäl.

Om det inte finns möjlighet att omhänderta oljan till sjöss kan det vara aktuellt att försöka styra in oljan till landområden där omhändertagande kan underlättas och där kommande påverkan på miljön kan vara acceptabel. Sådana platser benämns vanligen offervikar. Behov finns att kartlägga tänkbara offervikar inom Lidköpings kommun. Arbetet kan kräva samverkan med såväl länsstyrelse som grannkommuner.

Räddningstjänsten Skaraborg skall informeras kring det kontinuerliga arbete med att kartlägga offervikar och vilka vikar som identifieras. Informationen kan bidra till att utveckla räddningstjänstens egen oljeskyddsplan samt utveckla samverkan med kommunen kring vilken förmåga och utrustning som finns för genomförande av räddningsinsats.

5.9 Underhållstjänst

5.9.1 Personal

I första hand används kommunens egen personal. Kommunen kan genom beslut av kommundirektören vid allvarliga och extraordinära händelser flytta personal mellan olika sektorer. I samförstånd bör även personal inom kommunens bolag kunna nyttjas i saneringsarbetet.

Vid synnerligen omfattande utbredning kan en hemställan via Länsstyrelsens TiB (Tjänsteman i Beredskap) till Västra Militärregionen om att nyttja personal från Försvarsmakten göras. Det ska i sammanhanget noteras att sådan begäran hanteras enligt Stödförordningen (2002:375) innebärande bland annat att Försvarsmakten kommer att debitera kommunen för stödet.

Först i tredje hand bör övervägas att framställa fråga till frivillig i kommunen. Frivilliga ska registreras och avtal skrivas. Saneringsledaren eller kommundirektören ansvarar för att utse en frivilligsamordnare. Personalenheten ansvarar för förvaring och administration av eventuella ingångna avtal om frivilligtjänstgöring.

5.9.2 Personlig utrustning

- I första hand används befintlig utrustning inom kommunen.
- I andra hand inlöses privata utrustning av dem som deltar i saneringsarbetet.
- I tredje hand inköps personlig utrustning på öppna marknaden.

5.9.3 Försörjning vid saneringsinsats

För att säkerställa en fungerande saneringsinsats krävs att stödresurser för utspisning och hygien snabbt kan aktiveras. Sektor service ansvarar för att tillhandahålla mat och dryck till deltagande personal samt att saneringsplatsen utrustas med nödvändiga hygienlösningar. Rutiner och anvisningar för hur dessa stödinsatser ska genomföras behöver tas fram för att säkerställa en effektiv och samordnad hantering.

5.10 Slutligt omhändertagande

Insamlat oljeavfall ska skickas för behandling. Länsstyrelsen bedöms ha kunskap om verksamheter som har tillstånd för behandling av avfall och kan lämna förslag på platser för slutligt omhändertagande av det oljebemängda materialet.

6 Handlingsplan räddningstjänst

6.1 Uppgift

Räddningstjänstens uppgifter finns beskrivna i avsnitt 2.1 Räddningstjänst.

6.2 Ledning och samverkan

6.2.1 Ledning

Den operativa ledningen av kommunal räddningstjänst består av såväl insatsledning (skadeplats) som systemledning (strategisk ledning).

Ledning på skadeplats utövas av räddningsledare. Räddningsledare har med stöd i lag om skydd mot olyckor (SFS 2003:778) rätt att fatta beslut om att räddningstjänst föreligger, att företa ingrepp i annans rätt, beordra tjänsteplikt, samt förklara räddningsinsatsen avslutad.

Om utsläpp av skadligt ämne sker i kommunalt vatten eller ger påslag på land utser den kommunala räddningstjänsten räddningsledare. Om utsläpp av skadligt ämne sker i statligt vatten utser Kustbevakningen räddningsledare för insatsen. Kommunal och statlig räddningsinsats kan pågå samtidigt och då sker samverkan mellan Kustbevakningen och den kommunala räddningstjänsten.

Räddningstjänsten ansvarar för att räddningsinsatser genomförs effektivt. Det innebär att skadeplatsen och den strategiska ledningen ska tillföras de nödvändiga resurser som krävs för hantering av händelsen. Resurser kan tillföras från egna organisationer, från kommuner, från statliga myndigheter eller andra relevanta aktörer. Räddningstjänsten har möjlighet att bygga upp såväl en stab i systemledning som en stab för stöd till räddningsledaren på skadeplats.

Räddningstjänsten har ansvar att samverka med involverade aktörer och informera om vidtagna åtgärder. Primärt kommer samverkan ske med kommunen, Kustbevakningen och Länsstyrelsen.

6.2.2 Samverkan

I larmskedet sker samverkan med SOS-alarm. Rör det sig om utsläpp i statligt vatten etableras samverkan med kustbevakningen, polisen och länsstyrelsen.

Härefter etableras samverkan med berörd(a) kommun(er); dels som orientering om den inträffade händelsen, dels för att kommunen så snart

som möjligt ska kunna påbörja uppbyggnaden av sin organisation för saneringsinsats när räddningstjänsten avslutats.

Vid behov etableras samverkan med Myndigheten för civilt försvar (MCF), främst för rådgivning och resursstöd. Skulle mycket stora resurser krävas kan även Försvarsmakten genom Västra Militärregionen kontaktas.

6.3 Resurser räddningstjänst

6.3.1 Räddningstjänstens egna resurser

Vid de flesta brandstationer finns enklare länsor i begränsat antal liksom mindre mängder sorptionsmateriel. De flesta stationerna är vidare försedda med terränggående fordon och mindre båtar, vilka kan nyttjas för transport av och utläggning av länsor i vatten. Vid några stationer finns kompletterande förstärkningsmateriel lämpligt för oljeskadebegränsning.

6.3.2 MCF Kemenhet

Vid räddningstjänsten i Skövde finns en nationell kemenhet placerad. Enheten ägs av MCF. Personal i heltidsstyrkan i Skövde har erhållit utbildning för kemtekniker och har därmed förmåga att hantera utrustningen. Resursen att omhänderta olika vätskor kan avropas för stora delar av landet.

6.3.3 MCF oljeskyddsförråd

MCF:s depåer för oljeskadeskydd finns i Kustbevakningens miljöskyddsförråd.

Begäran om stöd med hjälp av MCF:s förstärkningsresurser ställs till MCF:s tjänsteperson i beredskap (TIB).

MCF tillhandahåller fler förstärkningsresurser utöver oljeskadeskydd som skulle kunna vara aktuella vid en storskalig hantering av oljeutsläpp.

7 Beskrivning av oljeolycka och efterföljande åtgärder

7.1 Förberedelser

I förberedelsearbetet deltar samtliga aktörer med sin specialistkompetens och utifrån sina rutiner och anvisningar.

I förberedelsearbetet ingår vidare att delta i förekommande övningar såväl med operativ inriktning som i form av ledningsövningar.

7.2 Räddningstjänstfas

Räddningstjänstfasen definieras som ”Akut omedelbar åtgärd krävs för att förhindra skador på liv, egendom och/eller miljö”. Åtgärder kan utgöras av inlänsning, dukning med mera, beslutas och följs upp av räddningsledaren.

Arbetet inriktas mot:

1 Förebyggande åtgärder rörande oljan.

2 Skadeavhjälpande åtgärder rörande oljan.

3 Upprätthållande av ordinarie räddningstjänst.

Bekämpning av oljeutsläpp räknas som räddningstjänst och utförs för att avvärja och begränsa skador. Kommunal räddningstjänst svarar för bekämpning i strandzonen och i av räddningstjänstens handlingsplan utpekade hamnområden. Utanför strandzonen är det statlig räddningstjänst med Kustbevakningen som räddningstjänstansvarig myndighet.

7.3 Räddningstjänstansvar vid oljepåslag i hamnområden

Inom vissa hamnområden i Lidköpings kommun ansvarar kommunen, genom Räddningstjänsten Skaraborg, för räddningsinsatser vid oljepåslag. Detta innebär att kommunen har det operativa ansvaret för att hantera och begränsa miljöpåverkan vid utsläpp av olja inom dessa områden.

Källa: Handlingsprogram för Räddningstjänsten Skaraborg, 2024.

Figur 4. Flygfoto över Lidköpings hamn och småbåtshamn. (Småbåtshamnen är under ombyggnation. Ny utformning finns inte på flygfoto än därav är den i flygfotot ovan ersatt med bild från planärendet i Lidköpings kommun.)

Hamnområden i Lidköpings kommun, Vänern

Figur 5. Flygfoto Djurgårdsudde Kållandsö t.v. och Läckö Slott Kållandsö t.h.

Figur 6. Flygfoto Spiken Kållandsö t.v. och Hörvikens Marina Kållandsö t.h.

Såtenäs hamn (ej kommunal räddningstjänst)

7.4 Grovsanering

Grovsanering innebär att risken för skador på fåglar och andra djur begränsas. Olja får endast i begränsad omfattning finnas på land. Uppkomna skador på egendom och miljö ska inte kunna förvärras på kort sikt när grovsaneringen är avslutad. Kommunens representant för miljö- och hälsoskydd avgör om och när grovsanering kan anses avslutad.

När oljan når stranden och skadan inte kan förvärras övergår insatsen till sanering. Även om kommunal räddningstjänst är avslutad kan räddningstjänstens personal medverka i det fortsatta saneringsarbetet.

Kommunen påbörjar sin saneringsinsats. Lämpligen avropas hjälp från MCF:s mobila regionaa oljeskyddsförråd. Inledningsvis syftar insatsen till att försöka styra oljan till minst olämpliga områden längs stränderna, skydda stränderna med dukar och länsor för att därefter hindra att ilandfluten olja sprids vidare. Bedömningen är att stora resurser i form av personal, materiel och underhåll krävs. Den inledande delen av saneringsarbetet leds sannolikt av räddningsledaren, varefter ansvaret succesivt övertas av kommunens saneringsledare.

För att underlätta miljöräddningstjänst och sanering är det viktigt att expertis från Havs- och Vattenmyndigheten är med tidigt i arbetet. Val av oljebekämpnings- och saneringsmetoder ska baseras på MCF:s *Saneringsmanual för olja på svenska stränder*

I saneringsfasen har Länsstyrelsen en vägledande roll för tillsyn och lämnar vidare fortsatt stöd till kommunerna utifrån sina ordinarie sakområden.

Länsstyrelsen bidrar vidare till ordnandet av regionala samverkanskonferenser, upprättande av gemensam lägesbild samt samordnar krisinformation.

Saneringsarbetet bör inledas under pågående räddningsinsats. En planering påbörjas för hur inventering av drabbade områden ska ske som underlag för prioritering vid sanering. De som ansvarar för saneringen bör ha en samstämmig bild av vad som ska anses vara ”rent”.

Erfarenhetsmässigt börjar arbetet med grovsanering, därefter bedöms behovet av finsanering.

Naturen kan i många fall själv bryta ner mindre oljemängder, vilket är skonsammare än att sanera.

Det är viktigt att saneringen ligger på rätt nivå, inte minst mot bakgrund av efter saneringen uppkomna ersättningsfrågor. MCF:s *Saneringsmanual för olja på svenska stränder* ska användas som utgångspunkt.

I oljeskyddssammanhang kan noteras att oljeavfall är farligt avfall och att transport av exempelvis oljerester och oljebemängt avfall från saneringsinsatser kräver särskilt tillstånd om innehållet överstiger en viss mängd oljeavfall per år, se avfallsförordningen.

Oljesaneringen är ofta mycket långvarigt och resurskrävande. Arbetet kan ta flera månader att genomföra.

7.5 Finsanering

Finsanering syftar till att minska samhällets och miljöns återställningstid. Mycket ringa påverkan på miljö, hälsa eller egendom får förekomma efter genomförd finsanering. Kommunens representant för miljö- och hälsoskydd, med stöd av lämplig expertis, avgör om och när finsanering kan anses vara avslutad.

Arbetet med finsanering syftar till att städa och göra rent på oljedrabbade stränder och vidtas när oljan inte längre kan spridas och hota nya områden. Oljesanering är ett mycket långvarigt och resurskrävande arbete som kan pågå i flera månader.

Kommunen har ansvar att leda och samordna saneringsinsatser inom sitt geografiska område, vilket vid behov sker i samarbete med privata fastighetsägare som industrier och hamnar

Havs- och Vattenmyndighetens (HaV) expertis ska vara med tidigt i samband med miljöräddningstjänst och sanering. Det är viktigt för att få en samstämmig bild av vilka oljebekämpningsmetoder och vilken saneringsnivå som ska väljas. Här ska MCF:s *Saneringsmanual för olja på svenska stränder* användas. Generellt sett brukar man börja med grovsanering, för att sedan återkomma och bedöma behovet av finsanering. Naturen kan i många fall själv bryta ner mindre oljemängder, vilket är skonsammare än att sanera. Dessutom utgör Havs- och vattenmyndigheten ett viktigt beslutsstöd i samband med frågor som rör hur mycket som ska saneras och prioriterade områden. Det är viktigt att saneringen utförs till rätt nivå, inte minst när det gäller ersättningsfrågan.

7.6 Avslutning av insatsen

När all utrustning är återställd, alla inblandade har löst de ekonomiska förehavandena och dragna erfarenheter dokumenterats anses denna fas vara avslutad för kommunen.

8 Deltagande aktörer

Nedan redovisas några av de viktigaste aktörerna utöver Räddningstjänsten Skaraborg och Lidköpings kommun.

8.1 Myndigheten för civilt försvar (MCF)

MCF samordnar samhällets verksamhet inom räddningstjänstområdet samt bistår, vid behov, kommunerna med personal och materiel från de fem regionala oljeskyddsförråden. Kommunerna har rätt till ersättning av staten för kostnader som kommunerna drabbas av i samband med utsläpp av olja eller andra skadliga ämnen och de efterföljande saneringsinsatserna.

8.2 Kustbevakningen

Kustbevakningen ska inom svenskt sjöterritorium samt insjöarna Vänern, Vättern och Mälaren svara för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet (SFS 2003:778, 4 kap 5§).

8.3 Länsstyrelsen

Länsstyrelsen ska stödja kommunerna med underlag för beslut och prioritering rörande strandavsnitt och landområden mot bakgrund av en olycka till sjöss.

Underlaget kan utgöras av miljöatlas eller annan geografisk information och samverkan med sakkunniga inom länsstyrelsens ordinarie verksamhetsområde.

Civilområdesansvarig länsstyrelse kan vid omfattande kommunala räddningsinsatser, enligt 4 kap 10 § Lag (2003:778) om skydd mot olyckor överta ansvaret för kommunal räddningstjänst inom en eller flera kommuner. Om räddningsinsatserna även omfattar statlig räddningstjänst ska länsstyrelsen svara för att insatserna samordnas.

8.4 Polismyndigheten

Polisen ska ta upp anmälan om miljöbrott i samband med oljeutsläpp. Polisen ska vidare i samråd med kommunen och räddningstjänsten underlätta arbetet i anslutning till räddningsinsats och sanering i anledning av oljeutsläpp. Vid behov kan också avspärrning av område och/eller väg kan också utföras.

8.5 Vänerhamn AB

Vänerhamn AB svarar för driften av Lidköpings hamn. I driftansvaret ingår att planera och hantera lokala utsläpp av olja och andra kemikalier inom hamnområdet.

8.6 Försvarsmakten

Försvarsmakten är skyldig att delta i räddningsinsatser om det finns lämpliga resurser och om deltagandet inte allvarligt hindrar den vanliga verksamheten. Om Försvarsmakten deltar i saneringsarbetet sker det med stöd av stödförordningen.

8.7 International Tanker Owners Pollution Federation (ITOPF)

ITOPF är en medlemsägd (tankfartygsägare) ideell organisation som hanterar oljeutsläpp från fartyg och som kan vara behjälplig som expertstöd. ITOPF har beredskap dygnet runt och utgår från London. Insatsteamet har stor erfarenhet av oljeutsläpp över hela världen. Vid ett utsläpp är det troligt att ITOPF blir aktiverade av redaren eller försäkringsbolaget och är tidigt på plats vid en händelse. ITOPF har även tillgängligt kunskapsmaterial rörande oljeutsläpp.

8.8 Internationella oljeskadefonden (IOPC)

IOPC är en upprättad fond för kompensation av oljeskada. Syftet är att i vissa fall kompensera den miljöräddningsinsats som föranleds av ett oljeutsläpp. Avsikten med fonden är att täcka kostnader för oljeskador som inte ersätts av ägaren.

8.9 Katastrofhjälp – fåglar och vilt (KFV)

Hjälper till med att tvätta och rehabilitera levande oljeskadade fåglar och sälar. KFV har ett 40-tal lokalföreningar och är välrepresenterade i Västra Götalands län. Kostnader för oljeskadat vilt omfattas inte av MCF:s ersättningar till kommunen.

8.10 Miljöexperter

Det finns olika konsultföretag som kan lämna stöd gällande metod- och saneringsnivå samt utgöra expertstöd i miljöfrågor.

8.11 Naturvårdsverket

Naturvårdsverkets huvuduppgifter inom oljebekämpning är att förebygga och minimera risker för utsläpp till hav och vatten genom tillsyn och prövning, samt att utfärda föreskrifter om skydd mot mark- och vattenförorening. Myndigheten ansvarar även för frågor och nationell vägledning gällande oljeskadat vilt. Detta arbete sker i samverkan med Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelsen.

8.12 Saneringsbolag

Det finns ett antal privata saneringsföretag med utrustning för saneringsarbete.

8.13 Sjöfartsverket

Sjöfartsverket ansvarar för sjöräddningsinsatser när någon är eller befaras vara i sjönöd. Ansvarar också för sjuktransporter från fartyg och för sjögeografisk information, vilken bidrar till att minska risken för grundstötningar och kollisioner.

8.14 Sjöräddningssällskapet (SSRS)

Agerar på begäran av ansvarig myndighet. I Vänern finns miljöräddningssläp placerat vid Hammarö sjöräddningsstation utanför Karlstad. Sjöräddningssällskapet och Kustbevakningen har en överenskommelse om samarbete inom miljöräddning till sjöss.

8.15 Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska institut (SMHI)

Ansvarar för att ge väderprognoser och mätningar av vattennivåer. Stödjer med information om prognoser via Seatrack web.

8.16 Transportstyrelsen

Meddelar de förbud och förelägganden som är nödvändiga för att förebygga eller begränsa föroreningar. Det kan exempelvis röra sig om ett fartyg som läcker olja eller om det befaras läcka.

9 Analysstöd och tekniksystem

9.1 Digital miljöatlas

Digital miljöatlas är ett underlag för lokalisering, bedömning och prioritering av känsliga områden vid olika tidpunkter under året. Den förvaltas av Länsstyrelsen. Atlasen innehåller beskrivningar av olika strandtyper, tider för olika fåglars häckning och information om olika saneringsmetoder. Atlasen kan användas för att prioritera vilka områden som ska skyddas eller saneras vid en olycka.

9.2 Seatrack web

SMHI har ett verktyg som heter Seatrack web. Verktyget kan bland annat användas för att ta fram prognoser för oljans spridning och förväntade strandpåslag. Lidköpings kommun har tillgång till Seatrack web Vänern i egenskap av medlem i Vänerns vattenvårdsförbund.

Räddningstjänsten har initialt nytta av Seatrack web Vänern för att beräkna var oljan träffar land. Kommunens saneringsorganisation kan fortlöpande ha nytta av det om oljan sprider sig vid saneringsarbetet.

Spridningsmodeller ska underlätta saneringsarbetet vid ett eventuellt utsläpp av olja eller andra föroreningar. Med verktyget går det att göra spridningsprognoser timme för timme efter ett utsläpp. Det går också att spåra utsläppskällan. Verktyget är webbaserat och kan användas för att förutse hur strömmar, vindar och isläggning ändras.

https://stw-vanern.smhi.se/.

9.3 Flygplan för sjöövervakning

Kustbevakningen har tre avancerade flygplan för sjöövervakning. Flygplanen har relevant utrustning för att detektera oljeutsläpp under rätt förutsättning. I en krissituation är i första hand Kustbevakningen som gör oljedriftberäkningar med Seatrack web.

9.4 Oljeskyddspärm

MCF:s oljeskyddspärm har benämningen *Kommunens oljeskydd* och ger berörda aktörer vägledning och råd vid bekämpning av en oljeolycka. Den ger även ett stöd i det förebyggande arbetet. I Lidköpings kommun ska pärmen finnas utskriven i tre exemplar och vara utplacerad hos Sektor service, Sektor samhälle samt hos säkerhetsenheten.

9.5 SafeSeanet

Är ett program där man kan följa olika fartyg. Det går att få fram uppgifter om last i form av farligt gods, destination, fart och besiktningar.

9.6 RIB – Beslut för räddningstjänst

MCF har en databas med information om farliga ämnen och deras fysikaliska data. Databasen innehåller även rekommendationer till kommunen och information om akuta åtgärder vid ett oljeutsläpp.

9.7 Satellit och flygbilder

Analyserade satellitdata går att få fram genom att aktivera Copernicus Emergency Management Service (EMS Mapping), vilken är en fjärranalystjänst inom EU. Myndigheter, räddningstjänst och kommuner kan aktivera tjänsten via kontakt med Myndigheten för civilt försvars TiB. (Tjänsteman i Beredskap).

Vidare finns möjlighet för Polisen, Försvarsmakten och Frivilliga flygkåren (FFK) att ta flygbilder.

9.8 Kustradionätet

Det svenska Kustradiosystemet, innefattande VHF, är ett rikstäckande nät vid den svenska havskusten, samt sjöarna Vänern, Vättern och Mälaren. Det nyttjas av yrkessjöfart och fritidsbåtägare. Huvudsakliga funktioner utgörs av; nödradio, kommunikationsradio och mottagare för Maritim Säkerhetsinformation (MSI).

9.9 Tekniksystem

I huvudsak nyttjas vardagens tekniska system som telefoni, Skype, videokonferens och e-post. Komplettering kan ske med Rakel (digitalt radiokommunikationssystem) och WIS (webbaserat informationssystem).

Referenser

Externa dokument

Länsstyrelsen Västra Götaland, Regional oljeskyddsplan för Västra Götalands län, beslutad 2023-09-25

Avfallsförordningen (2011:927)

Digital miljöatlas, https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=e00b68a27e474926930a2197683733ea

EMSA, SafeSeaNet. https://portal.emsa.europa.eu/home

Förordning (1980:789) om åtgärder mot förorening från fartyg

Förordning (2009:789) om skydd mot olyckor

Förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap

Havs- och vattenmyndigheten. Oljeutsläpp i marina miljöer. https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/miljopaverkan/oljeutslapp.html

Kustbevakningen, https://www.kustbevakningen.se/hallbar-havsmiljo/miljoraddning/olja/

Lag (2003:778) om skydd mot olyckor

Lag (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg

Förordning (2017:870) om länsstyrelsernas krisberedskap och uppgifter inför och vid höjd beredskap.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 2013. Kriskommunikationsplan för Länsstyrelsen i Västra Götalands län. https://www.lansstyrelsen.se/download/18.5776ebef1633fba4a97498a/1579594090749/2013-105-bilaga1.pdf

Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 2018. Plan för övertagande av kommunal räddningstjänst. https://www.lansstyrelsen.se/download/18.5776ebef1633fba4a97498c/1526482992204/2013-105-bilaga3.pdf

Miljöbalken (1998:808) 41 Miljöprövningsförordning (2013:251)

MCF, 2014. Sveriges strategi för oljeskadeskydd. https://rib.MCF.se/filer/pdf/27384.pdf

MCF, 2014. Sveriges strategi för oljeskadeskydd – underlagsrapport. https://rib.MCF.se/filer/pdf/27383.pdf

MCF, 2010. Saneringsmanual för olja på svenska stränder. https://www.MCF.se/contentassets/e3ebc928de964a5eb1e5aee0a9ecb83e/14-saneringsmanual-olja-svenska-strander.pdf

MCF, 2015. Oljeskyddspärmen ”Kommunens oljeskydd”. https://www.MCF.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/cbrne/oljeskadeskydd/kommunens-oljeskadeskydd/

MCF, 2016. Riskbild för oljeolyckor till sjöss i Sverige – en kunskapsöversikt för Östersjön, Västerhavet och de stora sjöarna. https://rib.MCF.se/filer/pdf/28046.pdf

MCF, 2016. Sveriges strategi för oljeskadeskydd – handlingsplan. https://rib.MCF.se/filer/pdf/28045.pdf

MCF, 2018. Nationellt prioriteringsskikt i Digital Miljöatlas: att använda i samband med oljeolycka. https://rib.MCF.se/filer/pdf/28743.pdf

MCF, 2018. Oljeskydd – förråd och material. https://www.MCF.se/sv/amnesomraden/MCFs-arbete-vid-olyckor-kriser-och-krig/forstarkningsresurser/oljeskydd/

MCF, 2019. RIB. https://rib.MCF.se/

Naturvårdsverket (2015). Naturvårdsverkets föreskrifter om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, (2017:5)

Naturvårdsverket (2018). Miljöövervakningens program Sötvatten. http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Miljoovervakning/Miljoovervakning/Programomrade-Sotvatten/

Sjöräddningssällskapet, Miljöräddningssläp. https://www.sjoraddning.se/miljoraddningsslap

hav/verksamhet-kust-och-hav/

SMHI, 2017. Seatrack Web. https://www.smhi.se/professionella-tjanster/professionella-tjanster/sakerhet-och-beredskap/seatrack-web-spridningsprognoser-for-oljeutslapp-och-andra-fororeningar-1.1646

SRVFS 2004:1, Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om ersättning till kommuner för räddningstjänst och viss sanering. https://www.MCF.se/externdata/rs/abc9b441-0a59-4e0f-8d40-c6ef971edad0.pdf

The International Oil Pollution Compensation Funds, www.iopcfund.org 42 Transportstyrelsen, Bunkerkonventionen. https://www.transportstyrelsen.se/sv/sjofart/Miljo-och-halsa/Olja/Bunkerkonventionen/

Transportstyrelsen, Olja.
https://www.transportstyrelsen.se/sv/sjofart/Miljo-och-halsa/Olja/

Kommunala dokument

Plan för hantering av samhällsstörningar, extraordinära händelser och höjd beredskap, antagen 2025-04-28

Reglemente för krisledningsnämnden, antagen

Riktlinje för kriskommunikation – tillika kriskommunikationsplan, antagen 2018-12-12

Handlingsprogram för förebyggande verksamhet och räddningstjänst inom Räddningstjänsten Skaraborg och förbundets medlemskommuner, antagen under 2024-06-17